

בספר הישר שמו. וכן בספר הרוקח (שסו) מובא: 'אין מנהג לברך אחר המצוה אלא אחר התפלין'. ומשום כך תמהו מדוע לא אמרו בפשיטות 'לאפוקי שאר מצוות'.

ואולם המרדכי כתב בשם ראב"ה שהיו מברכים לאחר גמר כל המצוות בתום חיובן, כגון 'לשמור ציצית' (וכן מובא ברמב"ן וברשב"א נדה נא).

וע' בלשון השואל בשו"ת מהרי"ל (קלו) שנראה שהיו מברכים 'לשמור חוקין' אחר כל מצוה. וכן משמע בספר הרוקח שסו. עוד שמעתי לפרש מרע"כ שליט"א שאמנם היו מברכים רק בסוף היום בשעת חליצת תפלין אשר בהן נאמר 'זשמרת את החוקה', אולם ברכה זו מתייחסת בעצם על כל שאר מצוות התורה, שעיקר עשייתן ביום ולא בלילה, וגם משום שהתפלין הוקשה לכל התורה. ולכן לא אמרו בגמרא לאפוקי שאר מצוות, כי בעצם גם עליהן התייחסה ברכה זו. וע"ע בשלטי הגבורים על הרי"ף, ובבאור דבריו בארצות-החיים (כט). וע"ע חדושי הגר"ר בענגיס ח"א ב. וראה בהרחבה ביוסף דעת נדה נא מהגר"י בן דוד שליט"א.

'לאפוקי ריחני'. טעם הדבר שלא תקנו ברכה אחרונה על הריח כשם שתקנו על האכילה, משום שלא נתקנה ברכה אחרונה אלא כשיש רושם מן ההנאה בגופו כגון המאכל שנשאר במעי, אבל בריח שכלה ועבר אין שייך לברך, והרי זה דומה למי שאכל ונתעכל המזון שבמעיו (עפ"י מהר"ם שיף ועוד).

יש לפרש בכך מדוע בנוסח ברכה אחרונה לא תקנו הבחנה בין פירות העץ לפירות האדמה ולדבר שאין גידולו מן הארץ, כבברכה שלפניה – לפי שאינו מברך על המין המסוים אלא על כך שהוא אכל ושבע והרי אין ניכר כעת רושם המאכל המסוים אלא שביעתו. ורק משום חשיבות שבעת המינים או יין וכדו' ייחדו להם הזכרה בברכה.

טעם נוסף: משום שיש שיעור לברכה אחרונה, ואין שייך שיעור בריח (ע' ערוך השלחן רטו, ב. ותמה שם על הפוסקים שלא הזכירו טעם זה. ואפשר שרצו ליישב גם לפי הסברה האומרת שברכת 'בורא נפשות' אין לה שיעור [וטעם המצודדים כן י"ל שסוברים שהאיסור להנות ללא ברכה אמור גם על ברכה שלאחריה. וע' בט"ז (ריב סק"ז) שהזכיר סברה זו לענין ברכה אחרונה]).

*

'והיה מעשה אשר בתקופת הקיץ, לעת השפע בפירות, ברך היהודי (- הוא רבי יעקב יצחק מפשיסחא, הנקרא 'היהודי הקדוש') 'שהחינו' על פרי חדש ואכל ממנו במידה יתרה שאין בכח אנוש לשאתה. הובהל אליו תלמידו החביב, זה שנודע אחר כך בשם הרבי ר' בונים, שבקי ברפואות היה, למצוא לו מזון ולהקל על מכאוביו. ראה ר' בונים את מצבו כי ברע הוא ויתרעם עליו ויאמר: 'אם אין יכולים – אין אוכלים!' ענה היהודי ואמר לו: לא כך, בונים, אדם שהוא נקי מתאות האכילה, עתיד הוא ליתן דין וחשבון על כל פרי שמנע עצמו מלאכול, וכדאית היא מצוה זו למסור את הנפש עליה כעל כל מצוה אחרת! אף זו מצוה של חסד היא, חסד שעושה האדם עם המאכל והמזון... (מתוך חסידים ואנשי מעשה כרך א' איש יהודי היה).

פרק שביעי; דף מה

'מנין לעונה אמן שלא יגביה קולו יותר מן המברך שנאמר גדלו לה' אתי ונרוממה שמו יחדו'. וכן אין לו להנמיך קולו יותר מן המברך, שהרי נאמר יחדו. אלא לפי ששבחו חכמים את העונה אמן בכל כחו, לכך הוצרך להשמיענו שלא יגביה קולו יותר מן המברך.

ז. אכל פירות הארץ עם פירות חו"ל, יאמר 'על פירותיה' (בשם הגרי"ק ויבלח"ט הגריש"א. ונראה הטעם כדי להזכיר הודאה מיוחדת על פירות ארץ ישראל, וממילא נכלל בזה הודאה על כל פירות הארץ).

פרק שביעי; דף מה

- פז. א. מהי חובת זימון בשלשה ומה מקורה? האם רשאים המסובים ליחלק ולברך בנפרד?
 ב. שנים שאכלו כאחת – האם הם מזמנים זה את זה?
 ג. האם השמש רשאי לאכול עם המסובים ללא נטילת רשות?
 ד. מה דינם של נשים ועבדים וקטנים לענין ברכת הזימון?
 ה. שלשה או עשרה שיצא אחד מהם לשוק – מה יעשו?
 ו. שלשה שאכלו כאחת, וסיימו מקצתם את אכילתם – האם אותם שלא סיימו חייבים להפסיק סעודתם כדי להצטרף לברכת הזימון?
 ז. בא ומצאם כשהם מברכים – מהו אומר אחריהם?

א. שלשה שאכלו כאחת חייבים לזמן, כלומר להודמן יחד לצירוף ברכה בלשון רבים, כגון 'נברך' (רש"י), ואינם רשאים ליחלק.

ולמדו זאת חכמים מן המקראות, ששלשה אנשים ראויים לברך בצירוף; רב אסי אמר מגדלו לה' אתי ונרוממה שמו יחדו. ורבי אבהו אמר מכאן: כי שם ה' אקרא הבו גדל לאלקינו.

מסופר בגמרא שהיו מהחכמים שסברו שאם אין אחד מתוך השלשה מופלג בשנים או בחכמה – חילוק ברכות עדיף. ואולם מרימר אמר שאינו כן אלא חובת זימון קיימת בכל אופן. ואולם אם כבר ברכו כל אחד בנפרד – אין זימון למפרע.

א. יש מן הראשונים שאומרים ברכת הזימון מן התורה (עפ"י ראב"ד בהשגותיו על המאור; לבוש קצת בהגהה, וכגרת התוספתא רפ"ו וירושלמי כאן). ויש אומרים: מדרבנן (עפ"י רב נטרונאי; מאירי ריטב"א רא"ה ושיטמ"ק). בשער הציון (קצו, טז מהפמ"ג; קצט, יט) כתב שלרוב הפוסקים הזימון הוא מדרבנן. ובחזו"א (לא, א) פקפק בדבר (ע"ש).

ב. כתבו המפרשים: מלבד קריאת האחד את שאר האנשים לברך, ממהות הזימון הוא שאחד מברך את כל ברכות המזון, והם יצאו בשמיעה (עפ"י ב"ח קצג, מהראשונים; פנים מאירות נז; בהגר"א קצה סק"ה. וראה עוד בהעמק שאלה קמו, א; שיעורים לזכר א"מ ח"ב עמ' פז).

ולמעשה נקטו הפוסקים (או"ח קפג, ז) שנכון שכל אחד מהמסובין יאמר בלחש עם המברך כל ברכה וברכה, כי מצוי שהמסובים מסיחים דעתם ואינם מכוונים לדברי המברך. ומכל מקום מתקיים בכך ונרוממה שמו יחדו. והמגן-אברהם כתב שבברכה ראשונה יש לצאת בשמיעה מן המברך. ואין אנו נוהגים כן, אך הטוב והישר כשיודע במסובין שיכוונו לדבריו, יודיע להם מתחילה שמוציאם בברכתו ויכוונו לצאת בה ואף הוא יכוין להוציאם אם מבינים לשון הקודש (משנ"ב קפג סק"ח, מהאחרונים).

ג. הרי"ף פסק כפי לשון אחת בירושלמי שאם החלו לאכול ביחד חלה עליהם חובת זימון ואין אחד מהם רשאי לגמור אכילתו ולברך לבדו, אבל אם התחילו בזה אחר זה, שהאחד התחיל קודם חברו בכזית – רשאים לגמור זה בלא זה ולברך, ורק אם סיימו אכילתם ביחד חייבים לזמן (עפ"י תוס' וכן דעת תר"ס). ואולם להלכה נפסק בשלחן ערוך שגם כשלא התחילו שלשתם כאחת אלא זה אחר זה, אם אכלו יחד בקבע – נתחייבו בזימון.